

Л. М. Чумак,

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

МОНОГЕНЕТИЧНА КОМБІНОВАНА МОДЕЛЬ ТЕЛЕСКОПІЯ + АФІКСАЦІЯ ТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ОДИНИЦЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті досліджується комбінована модель ТЕЛЕСКОПІЯ + АФІКСАЦІЯ, що з точки зору когнітивної лінгвістики розглядається як певним чином концептуально-структурована модель, і яка пов'язується з проблемою взаємовідношення концептуального, лексичного та морфологічного рівнів.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, словотвір, інновація, моногенетична комбінована модель, телескопія, афіксація.

В статье исследуется комбинированная модель ТЕЛЕСКОПИЯ + АФФИКСАЦИЯ, которая с точки зрения когнитивной лингвистики рассматривается как особым образом концептуально-структурированная модель, и которая связывается с проблемой взаимоотношений концептуального, лексического и морфологического уровней.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, словообразование, инновация, моногенетическая комбинированная модель, телескопия, аффиксация.

The article deals with a combined model of BLEND + AFFIXATION, which from the viewpoint of cognitive linguistics is regarded as a specially conceptualized and structured model, and which is associated with the problem of relations between conceptual, lexical and morphological levels.

Keywords: cognitive linguistics, word-formation, innovation, monogenic combined model, blend, affixation.

Дія об'єктивних законів розвитку суспільства, науково-технічного процесу, інтелектуалізації життя в цілому, характеризується переоцінкою цінностей. І мова, як виразник інтересів, думок, бажання суспільства та людини, зокрема, відмічається інтеграцією щодо використання такої системи мовних способів та засобів, аби найбільш виразно відобразити процеси пізнання навколишнього світу, та вплинути на емоційну, інтелектуальну та вольову сферу мислення людини.

У світлі останніх лінгвістичних тенденцій наукової думки, дослідження словотвірного моделювання, що ґрунтується на принципі зображення фрагментів досвіду людини у мовних вираженнях, використовувався у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема: І. В. Андрусак [1], Н. А. Беседіної [2], Л. М. Борисенкова [3], М. М. Болдирева [4], О. Л. Гармаш [5], С. А. Жаботинської [6], О. С. Кубрякової [7], О. М. Позднякової [8], М. М. Полюжина [9] та інших.

Мовна свідомість кожного індивіда прагне отримати найбільш зручні одиниці, що здатні відобразити набутий досвід, особливості індивідуальної картини світу та закладену в них інформацію. Саме тому на перший план сьогодення виходить здатність людини не тільки користуватись, у традиційному розумінні цього слова, механізмами утворення одиниць спілкування, тобто одиниць, що утворюються за конкретною моделлю, але і комбінувати такі моделі.

Відома активізація та закріплення (як морфологічних так і неморфологічних) механізмів утворення нових вербалізованих концептів лексичного рівня досягли нового етапу історичного розвитку. В умовах постійно посиленої конкуренції усіх сфер життєдіяльності суспільства та кожного індивіда, постає необхідність не просто в лексичній конкретизації позначуваної дійсності, а в більшій експлікації, експресивності мови. І тому безперервно зростає потреба у комбінаторності способів деривації.

В сучасній англійській мові все більшого застосування здобувають поєднання способів деривації, тобто комбінацій механізмів, результатом дії яких стають комбіновані моделі. Дослідження моделей на «генетичному» рівні ґрунтується на походженні їх складових компонентів. Отже, склад, будова і характер дериваційних механізмів сучасних англомовних інновацій, утворених тільки за допомогою морфологічних генетично детермінованих способів, ми іменуємо моногенетичними. Тобто продукувальною базою таких мовних одиниць слугують компоненти, що належать до морфологічного рівня мовної системи – дериваційних морфем.

Аналіз морфологічних елементів передбачає виділення мінімальних структурно-семантичних відрізків-сегментів у слові, встановлення їх значення у вербоцентричному форматі, а також ролі та функції в аналізованих вербальних одиницях. Лінгвокогнітивна методика аналізу морфологічних складових лексем ґрунтується на співставленні похідності та спорідненості як ментальних характеристик концепту.

В сучасній англійській мові все частіше вживаються інноваційні мовні одиниці, що репрезентують комбіновану модель ТЕЛЕСКОПІЯ + АФІКСАЦІЯ (BLEND + affix = WORD). Нова мовна одиниця утворюється водночас за допомогою телескопної та афіксальної деривації. Телескопний спосіб деривації, нарівні з афіксальним, з точки зору продукування афіксальних інновацій, відзначаються високою активністю та широким спектром впровадження у сучасному англомовному середовищі. Завдяки активізації цих дериваційних моделей, у мові спостерігається все більше випадків утворення нових мовних одиниць шляхом комбінування дії механізмів телескопної та афіксальної деривації.

Високе функціональне навантаження утворених телескопних одиниць є наслідком постійно тривалого процесу концептуалізації як у суспільстві, так і в індивідуальній свідомості. Нова телескопна одиниця спочатку сприймається як лексико-семантичний варіант, що об'єктивує певний складний концепт. Згодом ця нова одиниця сприймається як визначувана ментальна схема, у якій зберігається інформація про властивості об'єкта. Таким чином, ментальна репрезентація об'єкта співвідноситься з перетвореним лексичним концептом.

І як результат, такі дериваційні телескопні одиниці виявляють здатність вступати у подальші дериваційні процеси. Нові похідні слова утворюються на базі телескопної одиниці, що приєднує до свого складу афіксальну дериваційну морфему.

Як приклад, телескопні інновації *glamping* < **glamour** + **camping**, *sexing* < **sex** + **texting**, як одиниці номінації сучасного світу, сприймаються як вільні морфема. У подальшому в процесі деривації вони стають домінантним компонентом у поєднанні з суфіксом *-er* комбінованої моделі **ТЕЛЕСКОПІЯ** + **АФІКСАЦІЯ**, і до словникового складу сучасної англійської мови входять такі інновації, зокрема як: *glamper*, *sexter*:

«*And these days, wherever there's a stage and some grass, there are glamper ... glamping – is a modern phenomenon which has transformed the outdoor festival scene. Gone are the endless rows of identical canvas triangles, and in their places have come yurts, tipis, podpads and outdoor hotel rooms.*» (Herald, Eire, May 18, 2010); *Last night, around 10 P. M., a young Sexter was raped by her boyfriend when they were Sexting, and charges have been pressed.* (UnNews, April 21, 2009).

Слід відзначити, що афіксальна деривація в поєднанні з «чистою» телескопією може бути представлена як суфіксацією, так і префіксацією. Отже в англomовному середовищі активно функціонують інновації, як-то, наприклад: *anti-Chunnel* (префікс **anti-** та телескопна дериваційна одиниця від **channel** + **tunnel**), *approximeeting* (**approximate** + **meet** + **-ing**), *biostitution* (**biologist** + **prostitute** + **-ion**), *carcooning* (**car** + **cocoon** + **-ing**), *carjacking* (**car** + **hijack** + **-ing**), *freeganism* (**free** + **vegan** + **-ism**), *generican* (**gene** + **America** + **-an**), *geofencing* (**geology** + **fence** + **-ing**), *mock-rockumentary* (префікс **mock-** та телескопна дериваційна одиниця від **rock** + **documentary**), *mancationer*, *mancationing* (**man** + **vacation** + **-er** / **-ing**), *neuromarketing* (**neural** + **market** + **-ing**), *politalker*, *politalking* (**policy** + **talk** + **-er** / **-ing**), *romcomer* (**romantic** + **comedy** + **-er**), *vlogger*, *vlogging* (**video** + **blog** + **-er** / **-ing**).

Так, наприклад, прихильники стиля життя *freeganism* – «фріганізм», як однієї з форм антиглобалізму, що виник на основі вегетаріанства, обмежують свою участь у традиційному економічному житті. Ідеологією фріганізму є протиставлення себе суспільству споживання, що виражається у мінімізації споживчих ресурсів. Фрігани використовують звалища, сміттєві контейнери як джерело споживчих ресурсів: *He says the freeganism movement, or the practice of reclaiming and eating food that has been discarded, is populated mostly by nonreligious people.* (The Huffington Post, February 22, 2014).

Використання префікса *mock-* у поєднанні з власне телескопією останнім часом поповнило словниковий фонд англійської мови такими новими одиницями спілкування, як *mock-rockumentary* та *mock-punkumentary*. Як тип фільму чи телевізійного шоу, в якому вигадані події представлені в документальному стилі для створення пародії, такий жанр може мати як комедійну так і драматичну форму: *This British rock mockumentary – or is it a mock rockumentary? – about conjoined twins who become '70s punk sensations – that's it, a mock punkumentary! – is based on a novel by sci-fi specialist Brian Aldiss.* (Portland Tribune, August 6, 2014).

Сучасні засоби електронної комунікації, коли створюється «твіт» про когось, аби людина не здогадалась, що саме про неї сказано і хто ціє це сказати, утворили таку мовну одиницю в сучасному англomовному спілкуванні, як *subtweet*. Участь цієї мовної одиниці, утвореної за дії телескопної деривації **subliminal** + **tweet** у подальшому дериваційному процесі – афіксальній деривації, призвів до виникнення таких мовних одиниць, як *subtweeting*, *subtweeter*: **Subtweeting**: *it's the internet equivalent of talking about someone behind their back – or at least that's how people usually explain it. But in truth, the art of subtweeting consists of many different strokes. It's not something that can be so succinctly defined. Subtweeting can be brilliant, it can be cruel, it can be rude, it can be annoying as hell.* (The Guardian, July 23, 2014).

Впливовий британський політик Пітер Мандельсон уряду Тоні Блера пов'язується з утворенням інновації *Mandelblairian*. Комбінування телескопічної інновації, базою для утворення якої стали власні імена **Mandelson** та **Blair**, із суфіксом **-ian**, є прикладом відображення постійно змінних явищ та процесів, що відбуваються в реальній дійсності за допомогою мовних засобів. Цей прикметник особливо активізувався у 1997-1998 та 1999-2001 роках, і позначав характеристики зовнішньополітичної доктрини «нового лейборизму» уряду Тоні Блера, де Пітер Мандельсон був міністром торгівлі та промисловості: *Blairite, blairification, blairy-eyed and even the extraordinary mandelblairian are set to join past classics such as boycott and sandwich* (The Guardian, June 5, 2001).

Зустрічаються випадки використання дериваційного суфікса **-ist** та **-ism** у комбінації з основою телескопної деривації, як наприклад, *aquassentialist* (у позначенні людини, що дуже захоплюється підводним життям) або ж *architourist* (**architecture** + **tour** + **-ist**) – «турист, який відвідує інші країни або міста, головним чином задля вивчення архітектури» та, відповідно, *rurbanism* (**rural** + **urban** + **-ism**) – «поєднання особливостей сільського і міського (приміського) життя».

Ann Marie Gardner has a buzzword for the «urban-rural confluence» she sees fueling this town's most recent boomlet as a cultural hub. «Rurbanism», as she describes it, is when urban expats bring their cultural touchstones and appetites with them when they move to a place like Hudson. (New York Times, January 15, 2014); *I was there to see the latest addition to the [Wolfsburg's] architectural zoo, Zaha Hadid's Phaeno Centre, described by the architect as an «experimental landscape».... By selecting Hadid, one of the most original, recognisable and radical architects working today and still one of the very few women, they have assured themselves a structure with international profile and high architourist status.* (Financial Times, December 2, 2005).

Подікуди використовується також і суфікс **-ish**, що є типовим у творенні англійських прикметників. Так з'явилась лексична інновація від телескопічної одиниці **policy** + **tickle** + **-ish** > *politicklish*, що у сучасному англomовному політичному спілкуванні використовується на позначення дипломатичних ознак у вирішенні або висвітленні політичних питань: *She was really politicklish when we started asking her about U. S. Foreign Policy and its absurdity.* (Los Angeles Times, January 19, 2005).

Подані приклади дозволяють зробити висновок, що у моделі-гібриді **ТЕЛЕСКОПІЯ + АФІКСАЦІЯ**, суфіксація виявляє значну активність у порівнянні з префіксацією.

Отже, дослідження структури похідного слова з точки зору лінгвокогнітології надає можливості більш повно відобразити структуру знань про дійсність. Адже компоненти комбінованої моногенетичної моделі **ТЕЛЕСКОПІЯ + АФІКСАЦІЯ** є носіями та засобом збереження та передачі певної інформації. Відтворення на ментальному рівні стійкої моделі, утвореної комбінацією морфологічних механізмів деривації, зокрема телескопії та афіксації, за якими закріплюється певні дериваційні властивості та зображення картин світу, призводить до утворення усе більшого числа мовних інновацій, які функціонують у свідомості людини у вигляді певних концептів.

Література:

1. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця XX століття як складова мовної картини світу [Текст]: дис... канд. філол. наук: 10.02.04/ Ужгородський нац. ун-т – Ужгород, 2003. – 268 с.
2. Беседина Н. А. Морфологически передаваемые концепты: [монография] / Н. А. Беседина; Федеральное агентство по образованию; Институт языкознания РАН; Тамб. гос. ун-т им. Г. Р. Державина; Белгор. гос. ун-т. – М. ; Тамбов: Изд-во ТГУ; Белгород : Изд-во БелГУ, 2006. – 214 с.
3. Борисенкова Л. М. Человеческий фактор в когнитивном словообразовании [Текст] / Л. М. Борисенкова // Вестник университета российской академии образования. – № 1 (44), 2009. – С. 47–50.
4. Болдырев Н. Н. Взаимодействие когнитивных и языковых структур: результаты и перспективы исследования [Текст] / Н. Н. Болдырев Взаимодействие мыслительных и языковых структур: собрание научной школы: мат-лы Всерос. науч. конф. 28 мая 2010 г. Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г. Р. Державина, 2010. – С. 17–22.
5. Гармаш О. Л. Вербальна репрезентація комбінованих когнітивних кодів [Текст] / О. Л. Гармаш // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2011. – № 3. – С. 39–44.
6. Жаботинская С. А. Лингвокогнитивный подход к анализу номинативных процессов [Текст] / С. А. Жаботинская // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2010. – № 928. – С. 6–20.
7. Кубрякова Е. С. В поисках сущности языка: вместо введения // Когнитивные исследования языка. Вып. IV. Концептуализация мира в языке: коллективная моногр. / гл. ред. Е. С. Кубрякова, отв. ред. вып. Н. Н. Болдырев; Федеральное агентство по образованию, Рос. акад. наук, Учреждение Рос. акад. наук Ин-т языкознания РАН, ГОУВПО «Тамб. гос. ун-т им. Г. Р. Державина» Общерос. обществ. орг. «Рос. ассоц. лингвистов-когнитологов». – М. : Ин-т языкознания РАН, Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г. Р. Державина, 2009. – С. 11–24.
8. Позднякова Е. М. Словообразование в его отношении к другим сферам языка. Игорю Степановичу Улуханову к 65-летию со дня рождения // Известия АН. Серия литературы и языка, 2002, том 61. – № 4. – С. 71–75.
9. Полюжин М. М. Типологія й аналіз концептів / М. М. Полюжин // Іноземна філологія [Текст]: укр. наук. зб. / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів : ЛНУ, Вип. 121. – 2009. – С. 80–90.